

* RECENZE *

Gregor, J.: Valenční možnosti verbonominálních spojení v publicistickém stylu (v rusko-českém srovnávacím plánu). Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Olomouc 2008, 398 stran, ISBN 978-80-244-1933-6

V červnu letošního roku byla naše jazykovědná rusistika obohacena o monografii „Valenční možnosti verbonominálních spojení v publicistickém stylu (v česko-ruském srovnávacím plánu)“, jejímž autorem je PhDr. Jan Gregor, Ph.D., bývalý doktorand katedry slavistiky FF UP v Olomouci, nyní pracovník Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích.

Jak je patrné z názvu práce, spadá její téma především do oblasti syntaxe. Valenční teorie je zde však aplikována na ustálená verbonominální spojení (VNS), tj. gramatický jev přesahující z gramatiky také do lexikologie, frazeologie a stylistiky a vyskytující se velmi často nejen v publicistickém stylu. V naší lingvistické tradici mu však zatím nebyla věnována komplexní a detailní pozornost.

V práci se vychází z bohatého ruského a českého jazykového materiálu denního tisku posledních let (od r. 1998 do r. 2005) v tištěné i elektronické podobě. Celkem bylo vyexcerpováno 1726 ruských příkladových vět a 1294 českých vět s ustálenými VNS.

Text je rozčleněn do devíti kapitol, v podstatě však lze hovořit o třech základních oddílech – teoretickém, materiálovém a didaktickém. Oddíl teoretický (1. – 5. kap., s. 15 – 81) obsahuje teoretická východiska pojetí VNS i jejich syntaktické struktury a valenčních možností. V materiálovém oddíle (6. – 8. kap., s. 83 – 159) se teoretické premisy zúročují v konfrontační práci s konkrétním jazykovým materiálem. Oddíl didaktický (9. kap., s. 161 – 221) je věnován možnostem didaktického využití získaných poznatků při výuce ruštiny.

V teoretickém oddíle autor nejprve uvádí do problematiky ustálených VNS a seznamuje s nejdůležitější odbornou literaturou naší i cizí proveniencí k tomuto tématu. Již zde projevuje nadhled a spolehlivou orientaci v koncepcích jednotlivých lingvistů. Stěžejní část první kapitoly pak tvoří vlastní vymezení VNS, stanovení nejvhodnějšího termínu pro tato spojení a odůvodnění jejich odlišení od frazeologismů a idiomů.

V krátké druhé kapitole jsou tato spojení charakterizována z hlediska sémantického, objasňuje se desémantizace slovesného komponentu.

Další tři kapitoly jsou již věnovány syntaktické analýze ustálených VNS, která se zde opět na základě bohaté odborné literatury podrobně zkoumají z hlediska větněčlenského i jejich valenčních možností. Závěr tohoto oddílu tvoří autorův zasvěcený a přiměřeně kritický rozbor metodiky výzkumu VNS v monografiích M. Novotného (pro češtinu) a M. Kubíka (pro ruštinu), včetně výkladu vlastního pojetí syntaktické klasifikace ruských ustálených VNS, jíž je pak věnována obsáhlá šestá kapitola (s. 83 – 139).

Tato klasifikace, kterou lze pokládat rozsahem i minuciózností zpracování za originální a průkopnickou, je vybudována na základě valenčních možností formálních sloves v ustálených VNS. Jejím výsledkem je množství tří-, čtyř- a pětikomponentových strukturálních modelů a submodelů v rámci dvou abstraktních typů dvoučlenných vět - subjektivě-bezobjektového a subjektivě-objektového. Autor takto detailně zpracoval veškerý svůj excerpční materiál, tj. 1726 ruských ustálených VNS se 150 formálními slovesy. Vše je doloženo početnými příklady VNS i celých vět ze současné publicistiky. Lze si tedy představit náročnost a z toho plynoucí vynaložené pracovní úsilí. Závěrem je uveden přehled analyzovaných strukturálních modelů a základní poznatky získané z takto zpracovaného jazykového materiálu.

V následujících dvou kapitolách (7. a 8., s. 141 – 159) se bere v úvahu již také sémantická charakteristika VNS, a to v rámci syntakticko-sémantické analýzy VNS s formálním slovesem „dat“, která jsou jak v ruštině, tak v češtině velmi frekventovaná, a vlastní sémantické analýzy příslušných abstrakt v těchto VNS. Uplatňuje se přitom výše uvedená syntaktická klasifikace a ukazuje se rozmanitost syntaktické spojovatelnosti tohoto slovesa. Abstrakta jsou pak promyšleně a podrobně členěna na základě shodných nebo podobných sémantických rysů do několika významových okruhů. Autor také potvrzuje všeobecně přiznávaný asymetrický charakter mezi syntaktickou a sémantickou strukturou věty.

V poslední kapitole práce (9. kap, s. 161 – 221) J. Gregor usiluje o praktické lingvodidaktické uplatnění výsledků svého bádání, a to o jejich využití při výuce ruštiny. Jádrem této kapitoly je vytvoření originální komplexní komparativní didaktické klasifikace českých a ruských ustálených VNS, v níž se VNS třídí ze srovnávacího česko-ruského hlediska podle svých komponentů, s přihlédnutím ke slovním základům obou komponentů, a podle souvztažných sloves a jejich vazeb. Do klasifikace je zařazeno 405 českých a 405 ruských frekventovaných a výběrově excerpovaných VNS. Teoreticky se přitom autor opírá nejen o výzkum provedený v této práci, ale i o některé své další studie. Klasifikace je opět zpracována s jemu vlastní důkladností a precizností i grafickou názorností. V závěru této poslední kapitoly se uvádí a dokládá mnoha příklady velmi pěkný přehled čtyř možností kombinací členů neúplných řad (české VNS a souvztažné sloveso a ruské VNS a souvztažné sloveso), což je důležité zejména z hlediska nácviku odstraňování chyb vzniklých doslovným překladem.

Závěr celé práce (s. 223 – 228) je přehledný, členěný do bodů k jednotlivým kapitolám, s příklady.

V příloze obsahuje kniha také jmenný rejstřík a výběrový slovníček termínů pro označení VNS jak v ruštině a češtině, tak i v dalších jazycích, jak se s nimi autor setkal při studiu odborné literatury. Závěr pak tvoří důkladně a pečlivě zpracovaný slovníček ruských VNS, řazených abecedně nejprve podle sloves, poté podle substantiv, a slovníček českých VNS, řazených podle sloves. Tyto přílohy jsou, stejně jako obsah práce na počátku, barevně odlišeny, což usnadňuje orientaci v celé práci.

Obsáhlý a originální seznam odborné literatury (755 položek na s. 242 – 345), který je uspořádán nejen abecedně, ale také tematicky, s členěním pramenů podle jejich tematické příslušnosti, druhu i jazyka i dalších kritérií, lze pokládat za jakousi další kapitolu práce, svědčící nejen o autorově osobním zaujetí tématem, a tedy i vyhledáváním příslušné odborné literatury užitečné i dalším potenciálním badatelům v této oblasti, ale i o snaze po úplnosti zpracování zadaného tématu a po dosažení co nejdokonalejšího výsledku, což je

ostatně patrné v celé knize. O její kvalitě svědčí mimo jiné také vzorná grafická úprava. Text je psán kultivovanou češtinou, s pregnantními formulacemi.

Monografie J. Gregora je bezesporu vysoce kvalitní. Jedná se o práci promyšlenou a vyzrálou, svědčící o nesporném lingvistickém nadání J. Gregora. Přestože neprošel při studiu ruštiny filologickou přípravou, v rámci doktorského studia se seznámil se současnou gramatickou problematikou a získal důkladné znalosti nejen v oblasti morfologie a syntaxe. Svědčí o tom jak zasvěcený teoretický výklad, tak i obsáhlý seznam prostudované a v práci důsledně citované a komentované odborné literatury. J. Gregora lze pokládat za absolutního znalce problematiky českých a ruských VNS, takže jakákoliv eventuální budoucí činnost v této oblasti nebude bez znalosti jeho prací myslitelná.

Jak svým teoretickým přínosem, tak možností praktického uplatnění četného rusko-českého jazykového materiálu může být kniha užitečnou pomůckou pro obohacení výuky ruštiny nejen na vysokých školách.

Helena Flídrová

Pozoruhodný soubor studií o polštině

Damborský, J.: Rotrzaşania literackie. Studia o języku polskim. Vyd. Biblioteka Śląska Katowice 2007, s. 190

Tímto souborem je dvanáct textů profesora Jiřího Damborského pojatých do publikace *Rotrzaşania literackie. Studia o języku polskim* („Literární rozvažování. Studie o polském jazyce“, vyd. Biblioteka Śląska Katowice 2007, s. 190). Pozornost je v ní soustředěna na dvě základní témata: multilingválnost a intertextuálnost. Autor si vytkl za cíl odhalovat vazby mezi různými jazyky a mezi různými texty, dále pak prozkoumat, jakou roli plní kalky a výpůjčky z jazyků o velké kulturní tradici v utváření spisovné podobě polštiny (v porovnání s češtinou). Na úseku intertextuálnosti důraz spočívá na „vypůjčování“, přenášení mikrotextů z děl jiných autorů do daného prototextu, v podobě doslovných citátů, aluzí, adaptací, travestací apod., dále na tom, jak se tyto výpůjčky projevují v sémantické a funkční vrstvě díla.

Stručně k obsahu: Úvodním textem je komparativní studie pojednávající o boji o polský jazyk v době Osvícení na pozadí bojů o český jazyk v Národním obrození. Existující shody, paralely i rozdíly jsou probírány v souhrnu jazykových, společenských i kulturních faktorů. Druhý text úzce navazuje tematicky na předchozí, jedná se o boj s galománií v Niemcewiczově románu *Dwaj panowie Sieciechowie*. Spisovatelem odsuzované francouzsko-polské makaronství se autorovi studie jeví jako opozice: francouzština – módní kosmopolitický jazyk a polština – národní jazyk jako nejvyšší národní dobro.

Zcela odlišným způsobem, hlavně působivou parodií, se s galománií vypořádal největší polský autor komedií první poloviny XIX. století Alexandr Fredro. Parodiování na „francouzský způsob“ použil Fredro v první části dvou her *Cudzoziemszczyzna a Ciotunia* („Cizománie“ a „Tetička“), v části druhé rozehrál vtipné polsko-české makaronizování (s komolenou haličskou češtinou) bohužel v málo u nás známé komedii *Z Przemysła do Przeszowy* („Z Přemysla do Přerova“).